

MUSTAFA GAZALCI

BOZKIRDAKİ IŞIKLAR

Öyküleriyle Köy Enstitülüler

anı-öykü

BİLGİ YAYINEVİ

İçindekiler

Kitap İçin Birkaç Söz	7
Ayşe	9
Arap	13
Arslanköylü Halil	17
Ayakkabının Teki	21
Oduncu Öğretmen	23
Başlık Parası	27
Başörtüsü	31
Bavul	33
Balıkçı mısın, Öğretmen misin?	35
Çobanlıktan Öğretmenliğe	37
Eksiği Olmayan Okul	41
Hasan Usta	43
Hızır Çeşmesi	47
Kar Fırtınası	51
Kaymaklı Ekmek	55
Sır	57
Kızgın Tuğlalar	61
Mehmet Ali Öğretmen	67
Müdüre Gelen Paket	71
Nevzat Öğretmen	75
Ortaköy'den Hacıyan'a	79

Benim de Taklidimi Yapar mısın?	85
Program	89
Remzi Öğretmen	93
Sevim'e Sevgiyle... ..	99
Şinasi	105
Tahsin Öğretmen	109
Tıkanan Tuvalet	113
Tonguç İvriz'de... ..	117
Köy Yolunda... ..	121
Çakraz Köyü Öğretmeni	125
Döl Bereketi	129
Daha Çok, Daha Çok Öğrenci	133
Açıklamalar	137

Kitap İçin Birkaç Söz

Bugüne değin Köy Enstitüleri zerine birçok kitap yazıldı. Araştırmalar, filmler yapıldı. Ben de bu konuda  araştırma-inceleme kitabı yayımladım.

Bozkırdaki Işıklar –yleriyle Köy Enstitller– kitabı, daha önceki kitaplarımdan ayrı olarak anımsı ylerden oluştu.

Bu yler yaşanmış, gerçek anılardan esinlenerek yazıldı. Anıları yleřtirirken doğal olarak kurmacaya da yer verdim. Ancak onların özüne, kahramanlarına dokunmadım.

Bu biçimle daha çok insanın Köy Enstitüleri konusunda bilgi edineceğine, bugünkü eğitim sistemiyle, öğretmenlik anlayışıyla karşılaştırma yapacağına inanıyorum.

Meraklıları için kitabın sonunda yler ve kahramanlarıyla ilgili çok kısa açıklamalara yer verdim.

Kitabı basılmadan önce okuyan Köy Enstitülü ėretmenim Tahsin Yücel’e, Yazar Nzım Mutlu’ya, Editörler Yaėmur Saygılı ve Ebru aloėlu’na, kapağı hazırlayan Murat Sayın’a, oğullarım Cemal, Can Gazalcı’ya, kitabı yayımlayan Bilgi Yayınevi yöneticilerine iten teşekkür ediyorum.

“Bozkırın Işıkları”nı bir kez daha saygıyla selamlıyorum. Çoėu aramızda olmasa bile ışık ve örnek olmayı sürdürüyorlar.

Mustafa Gazalcı

Aėustos 2025

Ayşe

Uğurlu köyünden İvriz Köy Enstitüsü'ne giden iki çocuk beş yıl sonra köylerine öğretmen olarak döndüklerinde heyecan içindeydiler. Genç öğretmen adaylarından biri kendi köyünde, diğeri yakın bir köyde mesleğe adım atmak üzereydi. Ana babaları her gördüğü köylüsüne, "Çok şükür bugünleri de gördük" diyorlardı. Devlet, öğretmenlere aylıkları yanında geçimlerine katkı sağlamak ve köylüye örnek olmak için toprak da veriyordu.

Çocuklarını göndermeyen köylüler bin pişmandı: "Keşke o zaman biz de gönderseydik..."

İş işten geçmişti. Artık istek artmış, enstitülere girmek, sınavı kazanmak güçleşmişti.

Bu arada köyde, "Enstitüye bir kız öğrenci gönderilirse bir erkek çocuğu sınavsız alınacak" haberi duyuldu. Yeni gelen öğretmenler de bu haberi doğrulayınca bu yıl ilkokulu bitiren oğlu Mehmet'i göndermek için, iyi bir fırsat diye düşündü Ese dayı. Kızları olan akrabası Osman'ın evine yöneldi. Hoşbeşten sonra konu enstitülere geldi:

"Osman, senin ilkokulu bitiren kızların var. İvriz'e bir kız yollanırsa bir oğlan da sınavsız alınıyormuş."

"Duydum dayı ama bu yoksullukta nasıl okutacağız ki?"

"Burası yatılı, parasızmış; başkası nasıl okuttuysa biz de öyle okuturuz."

Osman sesini çıkarmadı. Ese dayı konuşmasını sürdürdü:

“Hiç olmazsa kızlardan birini gönderirseniz hem senin kız hem de benim Mehmet kurtulur. Bunu bir düşünün.”

Dayısının sözünden çıkmayan Osman, düşünmeye başladı.

Büyük kızlarını okutmamış ama onun küçüğü Ayşe iki yıl önce, Sıdika ise bu yıl ilkokulu bitirmişti. En küçükleri Emine de okula yeni başlamıştı.

Ayşe, sık sık hasta olan çelimsiz bir kızdı. Sıtma, tifo, dizanteri geçirmişti; göz rahatsızlığı sürüyor, her gün çapaklı gözlerle kalkıyordu.

Ayşe’nin bebekliği de sıkıntılı olmuştu. Annesi doğurduktan kısa süre sonra hastalandığı için onu emziremedi. Ablası onu çavdar ununa pekmez bandırarak beslemişti.

Osman, eşine “Ese dayımı duydun, ne yapalım?” diye sordu. O da “Ayşe sık sık hasta olduğu için çok işe yaramıyor. Onu gönderelim, belki sağlığına kavuşur, kısmeti açılır” dedi kocasına.

Aslında işe yaramıyor dedikleri Ayşe, gücünün yettiği kadar çalışıyordu. Evi süpürüyor, bulaşıkları yıkıyor, çeşmeden su, ahırdan odun taşıyordu.

Ayşe, İvriz Köy Enstitüsü’ne gönderileceği için içten içe seviniyordu. Köyde kalsa ne olacak, ne değişecekti? Yine hasta hasta işleri yapacaktı. Belki üç dört yıl sonra evlendirilecekti. Nasıl olsa bir küçüğü Sıdika, bu yıl ilkokulu bitirmişti. O da işleri görür diye düşündü.

Sonunda eniştesinin Ayşe’yle Mehmet’i İvriz Köy Enstitüsü’ne götürmesi kararlaştırıldı.

İstenen belgeleri hazırladılar.

Yanlarına azık olarak yufka, çökelek, pekmez helvası alarak 4 Temmuz 1945 sabahı yola çıktılar. Önce Karaman’a sonra trenle Ereğli’ye gidilecekti. Kestirme olur diye eniştesi dağ yolunu seçmişti. Git git yol bitmiyordu. Hava kararınca yola

devam edemedikleri için iki gece dağda kaldılar. Yoruldukları yerde dinlendiler, acıktıklarında azıklarını yediler. Üçüncü gün öğleye doğru Karaman'a, oradan da istasyona ulaştılar.

Ayşe ilk kez tren görüyordu. Yaklaşırken ezecek diye korkup kıyıya kaçtığını yaşamı boyunca unutmayacaktı. Ereğli'de indiler. Oradan da kağı arabasıyla İvriz Köy Enstitüsü'ne gittiler.

Kayıt işleminden sonra eniştesi köye geri döndü.

Okul başkanı, Ayşe'yle Mehmet'e önce depodan yeni giysiler verdi; sonra yemekhaneye götürerek karınlarını doyurdu. Ayşe'yi kızların yatakhaneğine, Mehmet'i de erkeklerinki'ne yerleştirdi.

Ayşe okula çabuk ısındı. Kısa zamanda öğretmenlerini de arkadaşlarını da sevdi. Sağlığı da arada bir revire gitse bile yavaş yavaş düzeldi. Mehmet'le aynı sınıfta olduğu için hemen her gün bir aradaldı.

Dersler de çok zor değildi Ayşe için. Kültür dersleri yanında tarla, bahçe işleriyle de uğraşıyorlardı. Enstitüye ek su getirmek için arkadaşlarıyla birlikte boruları taşıdılar. Bütün bu işler köydeki işlere göre daha hafifti. Ayrıca bunları kendileri için yaptıklarının bilincindeydi. İsteddiği kitapları okuyabiliyor, istediği sporu yapabiliyor, arada bir okul arkadaşlarıyla birlikte eğlenebiliyordu.

Yıllar geçmiş, artık üçüncü sınıf öğrencisiydi. O yıl yaşadığı bir olay, hayatı boyunca belleğinden silinmeyecekti.

Toplu eğlencelerin birinde son sınıf öğrencisi, sonradan ünlü bir yazar olacak Mahmut Makal, kendi yazdığı bir şiiri okudu. Şiir, köylerin yoksulluğunu anlatıyordu. Şiir okuduktan sonra okullarına yeni gelen tarih öğretmeni ayağa kalktı ve yüksek sesle, "Köylerimizin her şeyi var. Yoksulluk edebiyatı yanlıştır" diyerek Mahmut Makal'ı eleştirdi. Öğrenciler, başka öğretmenlerinden bu tür eleştiriler duymamıştı. Yeni gelen ta-